

Un manuscris inedit privind genealogia Cantacuzinilor

MIHAI RĂDULESCU

Istoria și genealogia familiei Cantacuzino au constituit obiectul a numeroase lucrări în decursul timpului, dar cerneala scursă nu a reușit să elucideze încă toate problemele pe care le ridică destinul acestui neam aflat „la răspintia gândurilor și vremurilor”. Unor întrebări esențiale privind genealogia acestei familii nu li s-a dat un răspuns definitiv, pentru a nu aminti decât alit d'n controversata și în fond nesoluționată problemă a legăturii dintre Cantacuzinii din țările române și dinastia imperială bizantină, ultima mare contribuție în acest domeniu aparținând lui Donald M. Nicol¹. Comunicarea noastră se raportează îndeosebi la bibliografia acestei chestiuni, neavînd pretenția de a aduce o contribuție la genealogia Cantacuzinilor ca atare. Este vorba de un manuscris inedit aflat la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, în fondul familial Cantacuzino, sub cota 1061. Manuscrisul, scris în limba franceză cu cerneală albastră și maro, se intitulează „La Généalogie et l'Histoire de la famille des Cantacuzène” și însumează 63 file, deci 126 pagini.

Pe prima filă se află scrise titlul și dedicația „A ma fille bien aimée” sub care citim semnătura autorului, J. B. Cantacuzène, figură mai puțin cunoscută, dar nu mai puțin reprezentativă a acestei familii. Ioan B. Cantacuzino s-a născut la 9 ianuarie la Baden Baden ca fiu al lui Vasile Cantacuzino (1816—1906) și al Pulheriei Rosetti-Bălănescu, descinzînd din ramura numită Deleanu-Măgureanu. Bunicii săi paterni erau Nicolae Canta mare logofăt în timpul domniei lui Mihail Sturdza² și Pulheria Sturdza, d'n ramura de la Miclăușeni, soră cu mama Eleinei Cuza. O soră a tatălui său, Maria, a fost prietenă cu Bălcescu și Alecsandri, inspirațoarea unor pictori francezi Theodore Chasserian și Pierre Puvis de Chavannes cu care s-a și căsătorit³. Tatăl autorului manuscrisului, Vasile, a fost unul dintre revoluționarii de la 1848, devenind mai târziu prefect de Neamț. Ioan B. Cantacuzino și-a petrecut anii copilăriei și a urmat școala primară la Dresda, apoi a absolvit cursurile liceului din Lausanne, trecînd examenul de bacalaureat la Paris în 1868 la vîrsta de 17 ani. Între anii 1869—1875 și-a făcut studiile de inginerie la Zürich, specialitatea poduri, șosele, construcții hidrotehnice și navale,

¹ Nicol Donald M., *The Byzantine Family of Kantakuzenos. A Genealogical and Prosopographical Study*, Dumbarton Oaks, 1968.

² Cantacuzino G. M., *Izvoare și popasuri*, București, Edit. Eminescu, București, 1977, p. 504.

³ Pentru clarificarea relațiilor de rudenie ale autorului manuscrisului indicăm următoarea spiță genealogică simplificată:

NICOLAE CANTA
= Pulcheria Sturdza — Miclăușeni

BASILE CANTACUZINO
= Pulcheria Rosetti-Bălănescu

MARIA
= P. Puvis de Chavannes

ELENA = Eugen Ghika Budești	MARIA = Iancu Pallady	PULHERIA = Neculai Miculescu = Scarlat Sturdza	IOAN = Frosa Enculescu	CATERINA = Lucia Romalo	MATEI = Lucia Romalo	NICOLAE = Marcela Bibescu
--------------------------------------	-----------------------------	--	------------------------------	-------------------------------	----------------------------	---------------------------------

Nicolae
Ghika
Budești

Theodor
Pallady,
pictor

Enache
= Maria
Cesianu

Maria
= Grigore
Odobescu

George
Matei
arhitect

Emanuela

obținând diploma cu calificativul „Magna cum Laude”. În 1875 s-a reintors în patrie fiind angajat ca șef de secție în cadrul Direcției C.F.R. din Ministerul Lucrărilor Publice, încredințându-i-se proiectarea și executarea liniei ferate Ploiești — Predeal.

La 13 iunie 1882 a fost numit profesor de topografie și navigație interioară la Școala de poduri și șosele din București, iar în 24 septembrie 1882 a trecut la catedra de poduri și șosele. După o întrerupere de un an, Cantacuzino și-a reluat activitatea didactică, în 1884 ca profesor de navigație interioară și maritimă, până la pensionarea sa la 1 iunie 1913 la vârsta de 62 ani ⁴.

Paralel cu activitatea la catedră, Cantacuzino a fost primul șef al Serviciului Lucrări noi, înființat la 1/13 iunie 1883 în urma trecerii lucrărilor de construcții de linii noi la Direcția Generală a C.F.R. funcție ocupată până în vara anului 1886, când a fost înlocuit de Anghel Saligny ⁵. În calitate de director al Serviciului fluvial și maritim a conceput și condus lucrările primului port maritim român — Constanța, a cărui piatră fundamentală a fost pusă în ziua de 16 octombrie 1896. Contribuția sa la această lucrare de mari proporții este menționată într-o broșură aflată la Biblioteca Academiei R. S. România ⁶: Die Vergrosserung und Neuanlage des Ilafens Constanza. Auszug aus dem Berichte I. B. Cantacuzino în care este prezentată extinderea și reamenajarea portului Constanța. Pentru contribuția lui Cantacuzino la aceste lucrări i s-a conferit, la 27 octombrie 1909 ordinul „Coroana României” în grad de „Mare Ofițer” cu mențiunea titlului de: „Inginer Inspector General, fost Director al lucrărilor portului Constanța” ca o recunoaștere oficială a meritelor sale. Sub conducerea sa s-au realizat lucrări de construcție și în alte porturi dunărene. La Giurgiu de pildă, unde antrepriza a fost luată chiar de Cantacuzino, aducțiunea apei în orașul Iași de la Timișești, pentru aceasta fiind necesară realizarea unei conducte de peste 90 km. Pe lângă lucrările menționate, Cantacuzino a fost adesea solicitat la rezolvarea unor probleme tehnice, ca de pildă în arbitrajul tehnic legat de procesul tramvaielor din București, ce a avut loc în anul 1911. Comisia tehnică instituită cu acest prilej a fost compusă din ing. I. B. Cantacuzino, ing. Gh. Panait și ing. Al. Perișeanu ⁷. El a fost totodată membru în consiliul tehnic superior și inspector general al C.F.R. După pensionare și-a continuat activitatea ca expert tehnic al Societății de credit industrial sucursala Iași — pentru care a făcut expertize tehnice la mai multe fabrici din Moldova. În această calitate a funcționat până la moartea sa, survenită la 6 aprilie 1929.

După știința noastră singura mențiune asupra manuscrisului pe care-l prezentăm este cuprinsă într-un articol apărut în „Arhiva Genealogică” ⁸ în care autorul (articolul nu este semnat) face următoarea mențiune: „Pînă în zilele noastre a urmat și completat genealogia familiei, Ioan, fiul lui Vasile Cantacuzino din Moldova. Din 1912 și pînă astăzi statutul lucrării lui Iancu Cantacuzino nu s-a schimbat, ea rămînînd în continuare inedită. Din informații de familie rezultă că lucrarea a fost scrisă în două exemplare — unul a aparținut Mariei Odobescu, fiind distrus cu ocazia bombardamentelor din 1944 și celălalt lui Enache Cantacuzino a cărui fiică, Emanuela Cantacuzino l-a predat Arhivelor Statului din București în anul 1981.

În ceea ce privește datarea manuscrisului pe prima filă se află înscris anul 1926, dar cu siguranță conținutul său este anterior anului 1912, când a apărut articolul menționat în „Arhiva Genealogică”. Probabil transcrierea manuscrisului s-a făcut în 1926. Oricum, referirile făcute la opera lui Ioan C. Filitti „Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino”, apărută în 1919, dovedesc că manuscrisului inițial i s-au adus completări ulterioare.

Lucrarea, singura care tratează genealogia Cantacuzinilor din secolul al XI-lea pînă în secolul XX este structurată în felul următor: prima parte cuprinde istoricul familiei, între filele 3 r — 11 r; cea de-a doua parte cuprinde genealogia familiei, între filele 12 r — 43 r, un tablou genealogic cu ramurile actuale ale familiei, pînă la a 25-a generație — f. 46 r; între filele 44 r — 45 r; și 47 r. — 58 v se află datele despre familia actuală, contemporană autorului lucrării, o valoroasă Notă-anexă la genealogia Cantacuzinilor; scrisă de nepotul autorului, arhitectul Nicolae Ghika Budești; între filele 51 r. — 62 r. sînt inserate tablourile genealogice înfățișînd diferitele ramuri ale familiei: Cantacuzinii ziși Măgureni din Țara Românească — f. 53 r.; Cornenii — Rîfoveni din Țara Românească — f. 54 r.; Măgureni din Rusia — f. 55 r.; Delenii din Moldova, Rusia și Germania — f. 56 r.; Măgureni — Deleni din Moldova — f. 57 r;

⁴ Ionescu Ion, *Istoricul învățămîntului tehnic din România*, în volumul jubiliar pe anul 1930 al „Buletinului Societății Politehnice”.

⁵ V. Iordănescu, D. Georgescu C. *Construcții pentru transporturi în România*, vol. I, p. 79, 81.

⁶ Sub cota 271 503.

⁷ V. Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. IV, ed. a II-a, Edit. ziarului „Universul”, București, 1936, p. 35—36, 101.

⁸ *Despre genealogia Cantacuzinilor*, în „Arhiva Genealogică” an. I, nr. 7 și 8, iul.—aug. 1912, p. 99.

Pașcanii din Moldova — f. 58 r., Șerbeștii din Moldova — f. 59 r.; tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la primii reprezentanți atestați la Ioan împăratul Bizanțului — f. 61 r.; Lista moșilor Cantacuzinilor din Moldova (de fapt numai ramura Măgureanu Deleanu) — f. 62 r.—63r.

Lucrarea cuprinde o mare cantitate de informații privind genealogia Cantacuzinilor. Prima parte, *Historique de la famille*, debutează cu un *Avant-propos*, pe care îl reproducem aici, deoarece oglindește concepția lui Ioan B. Cantacuzino despre scopul demersului său: „A studia și a scrie istoria și genealogia familiei sale nu este deloc opera punei vanității și a orgoliului nobiliar; este operă științifică pe de o parte, pentru că istoria vechilor familii se alătură aproape tot timpul istoriei țărilor unde ele au acționat și trăit; și morală pe de altă parte, pentru că frumosele activități și frumoasele vieți ale membrilor dispăruți ai unei familii sînt patrimoniul moral și legitim al descendenților lor și trebuie să servească de exemplu generațiilor viitoare”⁹. În acest credo este de subliniat ideea că istoria și genealogia familiilor este legată de istoria politică și culturală a statelor, de unde rezultă valoarea contribuțiilor acestei științe speciale pentru cercetarea istorică.

Autorul lucrării realizează un istoric al genealogiei Cantacuzinilor în care își plasează propria sa lucrare. Genealoghia Cantacuzinilor de banul Mihai Cantacuzino, rudă mai apropiată a lui Iancu, a fost tradusă din română, în rusă și continuată — [după cum scrie acesta — de către nepoții banului Mihai, Ioan și Nicolae Cantacuzino, stabiliți și ei în Rusia, fii ai fratelui mezin Răduceanu Cantacuzino-Măgureanu. Ea a fost continuată și redactată în franceză de către strănepotul banului Mihai, generalul Rodolphe Cantacuzino, fiul mai sus menționatului Nicolai, trăitor în Rusia; ea se oprea la membrii diferitelor branșe ale familiei, ce trăiau în 1856. Manuscrisul lui Rodolphe, al cărui original se găsea pe timpul lui Ioan B. Cantacuzino la descendenții din Rusia ai lui Rodolphe, a fost comunicat în copie la Dresda, în 1864, de către Rodolphe lui Basile, tatăl lui Iancu, genealogistul nostru. El se mai păstrează fragmentar în familia lui Iancu Cantacuzino, merițind o analiză aprofundată vizînd raporturile sale cu opera banului Mihai. În vederea alcătuirii lucrării sale, Ioan B. Cantacuzino a întreprins o documentare minuțioasă, ea rezultînd din nenumăratele trimiteri și note din partea referitoare la genealogia propriu-zisă a familiei. În spiritul aceleiași efort sistematic de documentare, bazat pe o acribie științifică, autorul scrie: „Continuînd și completînd genealogia și istoria familiei noastre, eu am ținut să o documentez, citînd surse autentice pe care am reușit să le epuizez, și pe care am putut să le controlez eu însumi, toate operele citate fiind scrise în biblioteca mea”¹⁰.

Începe desigur cu legendele necontrolabile privilegiate la Cantacuzini ca învingători ai cimbrilor, membri ai legiunilor romane ale împăratului Traian, prinți și regi ai Scandinaviei, regi ai sarmaților, conducători ai unui trib franc. Pornind mai ales de la informațiile lui Ducange, Sansovino și Lebeau, autorul tracează destinul familiei începînd cu acel prim reprezentant al familiei, menționat în 1104, continuînd cu momentul imperial din istoria familiei odată cu Ioan al VI-lea și Matei, urmat la un secol de diaspora: membrilor săi. Dezbătînd evoluția familiei după căderea Imperiului bizantin, autorul indică drept surse principale lucrările lui Ștefan Gerlach¹¹, Martinus Crusius¹², De la Croix¹³ precum și scrisoarea lui Paolo Giorgio Raguseo către împăratul Austriei Rudolf al II-lea¹⁴, citîndu-se opulent din aceste izvoare. Este înregistrată și opinia detractorilor lui Saitanoglu, care contestau originea porfirogenetă

⁹ „Etudier et écrire l'histoire et la généalogie de sa famille n'est nullement faire œuvre de pure vanité et d'orgueil nobilitaire; c'est faire œuvre aussi scientifique d'une part, puisque l'histoire des anciennes familles se rattache la plupart du temps à l'histoire des pays où elles ont agi et vécu; et morale d'autre part, puisque les belles activités et les belles vies des membres disparus d'une famille sont le patrimoine moral et légitime de leurs descendants, et doivent servir d'attraits et d'exemples aux générations futures.

Plus on peut remonter loin dans le passé à la recherche de ses ayeux, plus on doit être imbu de l'essence et des qualités qui caractérisent la noblesse, et qui tiennent autant de la distinction de la race, que de l'élevation des sentiments! La noblesse est l'œuvre du temps” (f. 3 r.).

¹⁰ „En continuant et complétant la généalogie et l'histoire de notre famille, moi Jean Cantacuzène, j'ai tenu à le documenter en citant les sources authentiques auxquelles j'ai été à même de puiser, et que j'ai pu contrôler par moi-même, tous les ouvrages cités ayant été rassemblés dans ma bibliothèque. A cette occasion j'ai pu rectifier plusieurs erreurs des généalogies précédentes” (f. 4 r.).

¹¹ Gerlach Ștefan, *Tagebuch*, 1674.

¹² Crusius Martinus, *Turco-Graccia*, Basel, 1584.

¹³ De la Coix, *La Turquie chrétienne*, Paris, 1695.

¹⁴ Colecția Hurmuzaki-Iorga, vol. XII, p. 565.

a acestuia, dar acestei păreri, Cantacuzino îi opune mărturia unor contemporani, de pildă a lui Gerlach, care scria despre ilustrul personaj amintit că era „din vechiul neam imperial grecesc al Cantacuzinilor”¹⁵, sau a lui Crusius: „... a cărui familie, în timpul existenței Bizanțului, a fost imperială, iar acum sub dominația turcească a fost redusă la condiția particulară”¹⁶.

În continuare este urmărit destinul Cantacuzinilor stabiliți în țările române, familia divizându-se în secolul al XVII-lea în două ramuri, din care s-au desprins mai devreme sau mai târziu numeroase subramuri. Din Iordache Cantacuzino, ramura seniorială, s-au ramificat branșele moldovenești: Deleni, Șerbești, Pașcani; din Constantin Cantacuzino postelnicul, ramura cadetă s-au diferențiat branșele muntenești: Măgureni Deleni (devenită moldovenească), Măgureni din Rusia, așa ziii Măgureni din Valahia și Cornenii Rîloveni.

Pentru a arăta poziția strămoșilor săi în societatea românească Cantacuzino face câteva observații legate de faptul că țările române nu au fost mai prejos față de Occident, că există posibilitatea unei comparații, mutatis mutandi, între poziția și puterea clasei dominante din Occident și poziția și puterea celei din țările române¹⁷.

Ultima parte a primului capitol al lucrării prezintă stemele familiei¹⁸. Iată descrierea lor după Ioan B. Cantacuzino; „L'aigle bicéphale byzantin sur un écusson supporté par deux anges, et surmonté de la couronne impériale de Byzance sur la poitrine de l'aigle un petit écusson avec des fleurs de lis, qui sont l'emblème prim tif des Cantacuzène. Autour de cet écusson, qui est surmonté de la couronne princière, est suspendue la chaîne de l'ordre du St. Georges Constantinien, dont les Cantacuzène furent longtemps les grands maîtres”. Introducerea florilor de crin în blazonul Cantacuzinilor este în realitate mult mai târzie, ipotezele emise de autor în jurul acestei probleme nefiind fondate documentar. Despre deviza „Quae nocent, docent” se spune în manuscris că ar fi fost probabil adoptată de Cantacuzini atunci când au trebuit să părăsească Bizanțul în urma persecuțiilor la care au fost supuși și a vicisitudinilor pe care le-au avut de înfruntat. Dacă afirmația lui Cantacuzino este puțin controlabilă putem însă afirma că această deviză se referă la numeroasele frământări prin care a trecut familia, istorici zburciunale căreia i se dă un sens prin această deviză cu o evidentă nuanță optimistă.

Dacă descrierile heraldice nu aduc un spor deosebit de informație la cunoașterea stemei Cantacuzinilor, în schimb capitolul referitor la genealogia propriu-zisă a familiei reprezintă piesa de rezistență a lucrării. Cele 25 de generații urmărite cuprind 232 personaje masculine numerotate, și de asemenea, un mare număr de personaje feminine nenumerotate. Nu ne propunem în această comunicare să verificăm toate afirmațiile și trimiterile lui Cantacuzino, fapt care ar cere un studiu mult mai îndelungat. Relevăm câteva aspecte legate de această genealogie. Desigur multe din afirmațiile și filiațiile stabilite de Ioan B. Cantacuzino nu se mai pot susține astăzi, după apariția întinsului studiu întreprins de Donald M. Nicol, dar iată că înainte de Filitti, Ioan B. Cantacuzino a alcătuit o minuțioasă analiză a genealogiei familiei bizantine. Erorile există, dar ele nu întunecă valoarea intrinsecă a acestui demers genealogic. Bogate fișe scrise într-un stil plăcut și elegant sînt consacrate împăratului Ioan al VI-lea, precum și mai târziu lui Saïtanoglu. Există și ipoteza, îndelung discutată, a apartenenței mamei lui Mihai Viteazul la familia Cantacuzinilor în sprijinul căreia se fac trimiteri exacte la Daponte, Gerlach și Iorga.

Valoarea propriu-zis informațională, sporul de cunoaștere, pe care îl aduce lucrarea lui Ioan B. Cantacuzino, trebuie căutate, în partea dedicată genealogiei Cantacuzinilor din țările române, multe date din epoca modernă fiind necunoscute altor genealogii ale acestei familii. În acest sens remarcăm prezența unor informații prețioase relative la membrii ramurii Șerbești din Moldova, Măgureni din Rusia, Deleni din Rusia, Cornenii Rîloveni din Țara Românească această sursă făcîndu-ne cunoscute o serie de date genealogice pe care Filitti, de pildă nu le-a inclus. Exemplificăm afirmația noastră prin descendența lui Constantin Cantacuzino de la Șerbești, căsătorit cu Ernestina Jurgea — Negrițești, strămoșul soției profesorului Alexandru Tzîgara — Samurcaș și al Ghikuleștilor de la Clîmești; descendența completă a lui Leon Canta-

¹⁵ „Aus dem alten griechischen Kaisergeschlecht der Kantakuzenen” (Gerlach Ștefan, *op. cit.*, p. 60).

¹⁶ „...cujus familia, dum res byzantina statit, imperatoria fuit, et nunc sub turcico dominatione ad privatam conditionem reducta est” (Crusius, Martinus, *op. cit.* p. 203).

¹⁷ „Sans avoir eu jamais des titres de noblesse proprement dits mais seulement des titres individuels et personnels correspondent aux fonctions réelles ou honorifiques qu'ils occupaient ou qu'ils avaient occupées, les anciens boyards de Moldavie et de Valachie ne constituaient pas moins une noblesse de sang aussi vieille et aussi fière de l'ancienneté de ses ancêtres, et tout aussi exclusive, que celle des pays d'Occident” (f. 9 r).

¹⁸ Între filele 9 r—11 r.

cuzino, cneazul, revoluționar de la 1848, și a fraților săi din ramura Delenilor din Rusia; sau urmașii lui Constantin Cantacuzino-Rifoveanu a cărui nepoată de fiu, Maria s-a căsătorit cu un anume Iliescu din Craiova, alianță pe care nici o genealogie publicată nu o indică.

Un interes deosebit prezintă tablourile genealogice ce însoțesc textul manuscrisului. În afară de o spiță aflată pe f. 50 r, cuprinzând 11 generații — descendența lui Ioan și a Mariei, copiii autorului, din Andronic Cantacuzino, spiță ulterioară redactării manuscrisului, acesta din urmă cuprinde următoarele tablouri genealogice:

— Tabloul branșelor actuale cu descendența masculină pînă la a 25-a generație (f. 46 r.) începînd cu Andronic Cantacuzino, cu care de altfel încep toate schemele și cuprinzînd 10 generații

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la stabilirea lor definitivă în Moldova și Țara Românească pînă la ramificarea lor în diferite branșe (f. 49 r) începe cu Andronic Cantacuzino conținînd șapte generații. De remarcant este faptul că — și acest lucru se vede foarte clar din acest tablou — apariția diferitelor ramuri nu are loc în aceeași generație, ci în generații diferite

— Tabloul așa-zisilor Măgureni din Țara Românească (f. 53 r) începe cu Andronic și ajunge pînă la generația fiilor medicului Ioan I. Cantacuzino și a nepoților de fiu ai Nababului, cuprinzînd deci 11 generații și 71 persoane.

— Tabloul Cornenilor Rifoveni din Țara Românească (f. 54 r) conține 10 generații și 64 persoane, ajunge de la Andronic la generația generalului Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul și a fraților săi.

— Tabloul Măgurenilor din Rusia (f. 55 r) cuprinzînd 11 generații și 73 de persoane, de la Andronic la generația nepoților de fii ai lui Mihai Cantacuzino-Speranski.

— Tabloul Delenilor din Moldova, Rusia, Germania (f. 56 r) conținînd 11 generații și 98 persoane, de la Andronic la generația lui Leon Cantacuzino din Moldova, soțul Anei Văcărescu.

— Tabloul Măgurenilor-Deleni din Moldova (f. 57 r) cu 11 generații și 77 persoane de la Andronic la generația arhitectului George Matei Cantacuzino.

— Tabloul Pașcanilor (f. 58 r) cuprinzînd 10 generații și 53 persoane, de la Andronic la generația Luciei, fiica lui Alexandru Cantacuzino-Pășcanu.

— Tabloul Serbeștilor (f. 59 r) conținînd 10 generații și 39 persoane, de la Andronic la Vladimir și Maria, copiii lui Alexandru Cantacuzino de la Serbești.

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la Ioan al VI-lea împăratul Bizanțului, pînă la stabilirea lor definitivă în Principate (f. 60 r), conținînd 11 generații și 53 persoane, de la Ioan al VI-lea pînă la Dumitrașcu, domnul Moldovei în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la origini pînă la Ioan al VI-lea, împăratul, Bizanțului (f. 61 r) cuprinzînd opt generații și 17 persoane, de la primul reprezentant al familiei cel din 1104, pînă la Ioan al VI-lea.

Toate aceste tablouri genealogice nu cuprind și soțiile, respectiv soții persoanelor consemnate — dar ele sînt cuprinse în fișe — avînd menirea să ordoneze materialul imens prezentat în capitolul privind genealogia familiei.

Pe ultimele file ale manuscrisului se află lista moșilor Cantacuzinilor Măgureni Deleni din Moldova¹⁹ din care reiese că moșia principală a acestei ramuri a familiei, Horodniceni din ținutul Suceava, a rămas în familie, de la Toderașcu Cantacuzino de la sfîrșitul secolului al XVII-lea pînă la Nicolae Canta de la mijlocul secolului al XIX-lea. Totuși, dacă strămoșul său direct Toderașcu posedă 49 moșii, autorul acestei lucrări, Ioan B. Cantacuzino nu a avut spre sfîrșitul vieții, decît o mică vie la Bucium lîngă Iași.

Un pandant la lucrarea lui Ioan B. Cantacuzino îl constituie Nota-anexă la Genealogia Cantacuzinilor de Nicolae Ghika Budești unul dintre fondatorii istoriei arhitecturii la noi și totodată creator al stilului neoromânesc. El își exprimă clar intenția în următoarele însemnări: „Eu, Nicolae E. Ghika Budești nepotul lui Basile Cantacuzino și al Pulheriei Rosetti Bălănescu, fiul Elenei Cantacuzino, fiica cea mare a precedentilor și al lui Eugen Ghika Budești, luînd cunoștință de genealogia Cantacuzinilor alcătuită de unchiul meu Ioan Cantacuzino, am întreprins identificarea fundațiilor religioase ale Cantacuzinilor pe care le-am cunoscut și studiat în lucrările mele: „Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia”, publicată de Comisiunea Monumentelor Istorice în 4 volume din 1925 în 1936²⁰. În lista alcătuită de Ghika Budești se enumeră cîto-

¹⁹ Pe filele 62 r, 63 r, v.

²⁰ „Moi Nicolas E. Ghika Budești petit fils de Basile Cantacuzène et de Pulchérie Rosetti Bălănescu fils d'Hélène Cantacuzène la fille aînée des précédents, et d'Eugène Ghika Budești, ayant pris connaissance de la généalogie des Cantacuzènes établie par mon oncle Jean Cantacuzène, a entrepris d'identifier ces fondations religieuses des Cantacuzènes que j'ai pu connaître et étudier dans mes ouvrages: „Evoluția arhitecturii în Muntenia și Olte-

riile lui Toma Cantacuzino, ale fratelui său Iordache, ale lui Vasile de la Deleni, ale lui Constantin postelnicul, ale lui Toderașcu fiul lui Iordache, ale lui Drăghici, fiul lui Constantin postelnicul, ale lui Vodă Șerban, ale lui Constantin Stolnicul, Mihai spătarul, Matci aga, Pirvu, fiul lui Drăghici, Șerban alt fiu al lui Drăghici, Vodă Ștefan, Toma spătarul, Iordache de la Deleni, Ioan fiul acestuia Păuna, fiica amintitului Pirvu, și Vasile, tatăl autorului genealogiei și bunicul arhitectului Ghica Budești. Se subliniază astfel o activitate ctitoricească de anvergură, care evidențiază încă o dată rolul însemnat al acestei familii în dezvoltarea culturii și artei românești. Adaosul lui Ghica Budești este datat 1942, fiind deci ulterior redactării manuscrisului, dar integrându-se efortului științific al unchiului său.

Este deci un manuscris valoros, care întregește bibliografia genealogică în general, pe cea a Cantacuzinilor în special.

Sigilii sătești în județul Teleorman (1838—1864)

MARIA GEORGESCU

Folosirea sigiliilor sătești a fost introdusă atât în Țara Românească cât și în Moldova în anul 1835 ca urmare a organizării administrative și juridice a satelor¹. Județul Teleorman face însă excepție în această privință, în sensul că primele sigilii sătești sînt folosite aici în anul 1838. Deși documentele nu consemnează această înfrziere, explicația o găsim în faptul că în această perioadă au loc modificări ale hotarelor județului în urma păcii de la Adrianopol. Țării Românești i se redau cele trei raiale: Brăila, Giurgiu și Turnu și, totodată, se hotărăște mutarea reședințelor județelor sud-limitrofe în porturi dunărene. Raiaua Turnu revine județului Olt iar în anul 1835 domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica dispune înființarea orașului Turnu Măgurele și mutarea reședinței județului Teleorman în acest oraș, ceea ce însemna schimbarea hotarelor dintre cele două județe. Pentru a se da o linie convenabilă acestor delimitări 28 de sate din jurul viitorului oraș Turnu Măgurele sînt incluse în componența județului Teleorman, formînd plasa Călmățuiul, iar în compensație, județul Olt primește un număr de 15 sate din nord-vestul județului Teleorman. De asemenea, pentru că județul Olt mai primea o parte din teritoriul județului Argeș, județul Teleorman ceda și acestuia tot în compensație, 18 sate din partea sa de nord². Efectiv aceste schimbări nu se puteau face decît cu ocazia întocmirii proximei catagrafii, respectiv anul 1838. Desigur că situația de provizorat administrativ a aminat confecționarea și folosirea sigiliilor sătești pînă după anul 1838.

Evoluția sigiliilor sătești din județul Teleorman în perioada de peste un sfert de veac la care ne referim cuprinde două etape. Prima etapă începe în anii 1838—1839 dar, din cauza lipsei de izvoare³, nu se poate stabili cu precizie încheierea ei și trecerea la a doua etapă. În orice caz, după aproape un deceniu de la apariția primelor sigilii sătești (1838—1847) docu-

nia", publié par la Commission des Monuments Historiques en 4 volumes de 1925 à 1936. J'ai entrepris de dresser la liste suivante des fondations des différents membres de la famille Cantacuzène dont j'ai pu avoir connaissance" (f. 51 r).

¹ Georgescu Maria, *Sigilii sătești în județul Buzău (1835—1864)*, în „Revista Arhivelor”, nr. 3, 1986, p. 341—343.

² Bălă Ion, *Hotarele județului Teleorman după reforma din 1838*, în „Teleormanul”, an. X, nr. 2094 din 9 iulie 1977.

³ Fondul Ocirmuirii județului Teleorman se încheie cu anul 1840, cele ale subocirmuirilor plaselor cu anii 1837—1839, iar fondul Protoieriei Tr. Măgurele începe cu anul 1847. De asemenea, la Arhivele Statului București nu se păstrează nici o matrice sigilară din această perioadă.